

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 30.

НА ЦЕТИЊУ, У СУБОТУ 10. НОВЕМБРА (22. СТУДЕНОГА) 1873.

ГОДИНА I.

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ гдл. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н. За СРБИЈУ г. ф. 7; по г. ф. 3. 50.; четврт ф. 1. 75. н. За све друге земље гдл. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчића. Предплата и све наручбине шиљу се администрацији, а дописи уредништву на Цетиње

ТЕЛЕГРАМИ „ГЛАСУ ЦРНОГОРЦА“.

ПАЗИЗ, 9. Новембра. — Власт председника републике продужена је Макмахону за 7 година.

КОТОР, 9. Новем. — Данашња скупштина громовитим: Живно! изабра за начелника г. Спира Бјеладновића, за председнике: грофа дра Слешкија, Томовића, Иванковића, Липовца, Цотија, Рамадановића. Живила слога, народност и напредак!

ОБРТ У ФРАНЦУСКОЈ.

Мишљење, које смо о стању ствари у Француској у прошлом броју изказали, показало се као основано. Казали смо наиме, да ће се председничка власт Макмахону по свој прилици продужити на коју годину, пошто је републиканска странка толико јака, да је осуђивала сваки покушај за обновљење монархије, а сувише још, пошто је гроф Шамбор својим познатим писмом монархисте савршено збунио и онемоћно.

Телеграм, који горе саопштавамо, потврђује, да је народна скупштина продужила председнику Макмахону власт за даљижех седам година.

Ова је вијест много важна. Ово продужење власти тиче се само посредно Макмахона, непосредно пак односи се ово продужење на само председништво. Јасније рећи, данашњем провизоријуму, привременој влади, данашњем привременом стању у Француској одређен је живот за седам новијех година.

Побуде овоје закључку народне скупштине већ знамо. Пошто са сигурношћу ни једна ни друга страна није могла успјети, прибјегло се овоме крајњем сретству, да се одложи ријешење тога великог, животног питања Француске. Јесу ли и републиканци гласали или су ћутећи али без протеста пристали на то, то је ствар узгредне важности, јер о томе нема сумње, по сад ће тек и једна и друга страна радит, да осигура себи успјех. То и јесте главна сврха тога продужења.

Порећи се не може, да је овај дуготрајни провизоријум од велике штете Француској. Њиме се одржавају противничке страсти у распламћености. А у таком случају без сумње не може имати потребна маха ни државни ни народни живот.

С друге стране можемо се радовати овоје продужењу власти. Да је дошло сад до одлучивања: или монархију или републику? — републиканци би тешко успјели. Овако добијају сад времена, да се боље организују, да своју идеју оспуже и рашире, а то ће им у толико лакше бити, што се већ видило, да је већина народа против монархије.

Од тога ће онда зависити, хоће ли одређени провизоријум дотрајати, или ће и прије одлучна промјена наступити. И осим тога државна власт биће сад у стању, да своје послове успјешније врши, што до данас, кад јој је живот сваки час о концу висео, никако у стању није била. Да се Француска оснажи, да своју војску уреди, финансијално да се опорави, ми искрено желимо не само са гледишта пријатељског, него и с гледишта на сами положај Француске. Немоћна Француска не значи ништа, а снажна има и за нас

доста значаја. Њемачка са својим тежњама, нарочито у пријатељству са Аустријом и Италијом постаје нама све опаснија. Врло суморан изглед даје нам источно питање, кад погледамо Њемачку према њему. Оснажена Француска пак може јако побркати рачуне Бисмаркове јер ће у стању бити, да се с Њемачком на ново прорачуни, а осим тога могла би постати природни савезник Русије.

Нека би дакле ово продужење привремености послужило на потпуно окрјењење снаге Француске, а питање: монархија или република? ријешило се самијем природнијем током, који је непромјенљив.

ИЗЛОЖБА БЕЧКА 1873.

I.

ФРАНЦУСКА И КОЛОНИЈЕ.

Ма да изложбе више нема, то ипак неће згорети бити ако ја и послје завршетка њезина кад коју о њој проговорим. Док је ње било, догле сам се трудио, да што више на њој саберем, чиме би себе и другога бар колико толико користио, како би и послје ње предмета имао за размисљање, како би је тада тек ваљано схватити, и оно што на њојзи проучих, и другоме саопштити могао. Та ме је тежња ево и сада навела, те сам се рјешо и вама да коју речем о изложби бечкој, ма ње сада и не било више, да вам оно саопштим што ми се на њој најизвртнијега и најљепшега указало и што ће по значају своје мање више од општега интереса бити. То ми је дакле намјера; да ли ћу и у колико ћу ју извршити то ја сам јошт незнам, но наравно да ми је жеља свакако та, да читаоци буду са мном задовољни. Колико ми дакле у снази лежало буде у радњу. Сада пак на дјело.

Као први предмет претресања изабрао сам си Француску и њезине колоније. Овдје ћу опет прво мјесто француској велендустрији означити, каква на бечкој изложби у свој огромности својој заступљена бјеше. Истина, да би првенство у томе погледу и Инглема претендовати могла, почем ове двије земље наједнако данас корачају на пољу образованости и велендустрије. Но у овом случају ваља да се запитамо: а коли је старији од кога? Наравно да ће онда по изказу повјестнице људске првенство морати добити Француска, као управ најстарија од „велендустријалних“ земаља. Велендустрију пак схваћам тако, каква се данас под том ријечи разумијева.

У осталом пак карактер индустрије у оба речена најода врло је различит, колико што развића њихова, толико и што се значаја њихова по свјетску трговину тиче, и свако је — толико се да у општем рећи — у своје савршен и изврстан, дакле је тешко на чисто изићи у овој ствари, па за то сам једино у призор узео повјесницу, те помоћу ње изабрах себи за први предмет свога претресања Француску и њене колоније.

Француска — то ваља прије свега да споменем — на изложби је бечкој достојно свога културнога положаја заступљена била, не само по изврсности њезиних велендустријских производа, но и по броју и по мноштву. Што се пак елегације тиче, ту је тек излишно рећи, да су и овај пуг Французи меѓан одржали над свим осталим народима, па — што се фина укуса тиче — чак и над Инглезима.

Ступимо ли послје дуга бављења у Инглешкој или ма у којој другој изложби у одјелење француско, то ће нас са свим другој чувствено обузети, фантазија наша већма ће се расплајтати и све

ће нам свјетлије њекако пред очима бити, све умиљатије и хармоничније, боје ће нас шаренилом својим све више оживљавати, чисто нам се и ход и дисај лакшим чини. Нека ми читаоц не прими за зло што ваља употребљујем садање вријеме, а оно је веће давно прошло, нека ми не прими за зло велим му, јер писајући ово сада ми се чини, као да опет корачам по француским простиранима, што бјеху превучени дуж цијеле дворане. Тако ми је јоште успомена на француске дивоте на изложби бечкој; мно и сластап и само ће онај те моје осјећање пошатно, који је одиста на изложби био, те их је са мном дјелно, ступив први пут кроз силним тробојницама исклићен портал у француско одјелење.

Прије свега проћи ћемо кроз главну дворану, јер француско одјелење велико је, па се морамо озбиљно и строго њеке системе придржавати, када намјеравамо да нам ваљани преглед ствар олакша и цијелосходнијом учини.

Као да Париз сву изложбу превлађује, јер куда год пођеш, чему ти год будеш твоју пажњу обратити хтјео, то можеш сигураи бити, да је та ствар производ париски.

Главну улогу игра у овој дворани галентеријски еспаи у опште „фина индустрија“. Бронза као да је прво мјесто заузела и као да су Французи у фабрикацији њезиној врхунац достигли усавршења. Љепше бронзе није могао човек наћи, но што је ова француска била. Не само да је у ње пластика ванредна била, не само да су елегација и фини укус и овај пут побједу одржале, него је сада и пови моменат томе придонао, кога до сада није било, и који се јединствено бечкој изложби у заслугу уписати мора а то је: боја бронзе. До скоро само се знало о тамној бронзи. Сада је пак има и свјетла, а разлику међу обе онда ћемо тек оцјенити моћи, кад их обе преда се имамо те их сравнимо.

Фабрикација бронзе у Француској бијаше већ позната почетком 16 стољећа. Ливењем бронзе отпочело се у велико, када је тежња њеких француских владоца била, да флорентинска умјетна индустрија и у Француској корјена захвати. То кажу особито о Фрањи I. За вријеме Људевита XIV. умјетна је индустрија у Француској већ усавршенија била те је тада и фабрикација бронзе веће значајности добила. Но скоро за тим изгуби ту значајност пошто је настао вријеме претјеривања у свему и свачему и које је трајало до онога времена, када је велика француска револуција отпочела. Тек почетком овога је стољећа бронза опет стари свој значај придобила и све већма од дана на дан усавршавала, докле је данас највиши степен усавршења достигла.

Ко је гледао ове fine бронзе на бечкој изложби оне укусне статује и статујете, оне дивне француске вазе и сто други ствари што бијашу изложени, тај ће познати ствар, када му саопштио будем да је и у томе француска умјетна индустрија на бечкој изложби прво мјесто заузела била.

У томе нам се чини, да је гласовита свјетска фирма Barbedienne највеће хвале себи стекао. Овом ћу приликом и одмах да споменем, да је баш ова фирма најљепши и најукуснији излог имала; а налазио се између швајцарског одјелка и дворане у којој смјештена бијаше изложба француских колонија. Од ванредних комада у овој Бербевијеновој збирци ваља да наведем овај велики лустр од кристалног стакла, што је изведен био по укусу францускога „златнога вјека“; даље имитацију Гиберинове бронзовне капије флорентинског Батастера и оно 10 барелијефа на њима, осим тога имитације Шановљеве „орлеан-

ске“ (Jeanne d' Arco), Худовског „Волтера“; Кавеленжерове „Пенелопе“; њекавог меркура и М. Анђеловог „Роба“. О силним оним вазнама, што их је било израђених у модерном француском, у стилу Људевита XIV. и Људевита XV., а најзад и у хинеском и јапанеском стилу, нећу ни да говорим, јер би ме то одвећ далеко одвело.

Од осталих изложба умјетне француске индустрије ваља сљедеће да наведем: изложбу Hondebine-а (бронза, поршман, мајолика и сребро), даље изложбу Реурол-а из Париза, ону Dronard-а и најзад изложбе ових гласовитих париских фирма: Ranvieret et Compu., Jules Le-fèvre и Blot et Dronard.

То је била тако рећи кристалациона тачка француске изложбе, по исто толико славе похвешне са својим еспапом париски фабричари такозваних гобелена. Сви су гобелени произвели велико удивљење у посетиоцима изложбе и можда на свој бечкој изложби скоро не бијаше предмета, који би публику у тој мјери са свога значаја и са своје вриједности занимао, као баш сви париски „гобелени“, што дан на дан силно свјетлину к себи привлачаше, која се чудила и дивила умјетству, како само ваши можемо код велеизображеног француског народа.

Но гобелени париски нека нам буде предмет претреса у пдућем чланку нашем.

У Бечу, 1. Новембра 1873.

Тодор Стефановић Вилоски.

ДОГАЂАЛИ У СВИЈЕТУ.

Листови владе аустро-угарске уздижу изравнање размирице с Турском због „босанскијех ствари“ као велику дипломатску побједу грофа Андраша. Ми смо у прошлом броју казали, шта о томе мислимо. Ако је оно побједа, казали смо чија је побједа. Сами уступци од стране Турске, под којима је размирица легла, нијесу знатни. Али је сада знатно то, да до данас ни оне услове порта извршила није. Њамил бег, бањалучки мучесарић, није свргнут него само премјештен и то још на бољу службу са много већом платом. Исто тако ни валија босански, Асим паша није збачен до овога часа, него још господари у Босни. Шта сад значи сатисфакција турска дана увиријеној Аустро-Угарској. Порта је и овом приликом показала, да је готова сваку и свачију „праведну жељу“ задовољити, али само на папиру.

У рајхсрату образовале су се већ поједине странке. На Хербстов позив установио се клуб левице, кому је 67 заступника приступило, међу којима су и сви Талијани из Тирољске. Заступници велепосједа и трговачких комора устројили су централни клуб и закључили да ће у свима важним уставним питањима радити заједнички е клубом левице. Под Хохенвартовим водством установио се клуб конзервативаца, а Пољаци установили су клуб за себе. „Преса“ мисли, да је

ово добро и практично, јер да због тога неће бити вишијех подјела у мање странцице.

— На гробовима свјетске изложбе зове се један чланак, кога доноси „Нови бечки Таблат“ и свршује исти на начин каквога пекролога овиме ријечима: „Сада се налазимо на гробовима свјетске изложбе. Државни милиони, или боље рећи милиони ондјех лица те тегле порезни јарам кога је прогутало предузеће представљају тек један мали дио губитка. Била би предугачка читуља, кад би набрајали све оне који су ради свјетске изложбе жртвовали своје имуће, свој кредит и свој корисни рад, па су сала можда за вазда сурвани у пропаст крајње сиротиње. Да су у Аустрији, која је позната са своје устрљивости и разрезања, док је било на вријеме знали причекати, још би и данас барон Шварц наслађавао се у мислима са будућим успјесима свога рада, пошто га данас кори савјест због узалуднијех напора. Ми нећемо да се зовемо гужоци; ми смо своју истину ријеч казали још тада, кад је машта свјетске изложбе многе оповјела била. Сад се промјенило вријеме — врата свјетске изложбе затворена су. Умукли су гласови ондјех који су предузеће обожавали, а неумитна критика дочекала се своје вијенцима украшене жртве. Ми сажаљавамо генерал-директора, као и сваког несрећника који се као кривац мора да брани. Данас, пошто је ствар свршена и пошто су сувиншне и узалудне опомене и савјети, данас изражавамо своје сажаљење ономе, који није знао извршити своју мисију и ако га је судба за то створила.“ — Из исте побуде пише „Нови Фреденблат“: „Да није било свјетске изложбе не би пад тако ужасан, тако осјетљив био. Одговорност пада на оне, којима је опште благостање и срећа Аустрије најмања брига била, док су тражили сопствену, личну корист у процјетању индустрије. Бечка свјетска изложба уродила је тијем, што су преваре умножиле се у великом степену.“ За тијем обраћа се исти лист својим читаоцима улијевајући им стрљбење и тјешење их овиме ријечма: „Не бојмо се, још није ништа пропало док смо пажљиви и док нијесмо изгубили поуздање сами у себе. Аустрији је изложба навалила велике материјалне жртве — али седамнајест милиона за покривање трошка још није превелика ствар. Изложба требало је да крунише рад; али пошто је урава њена носила са собом сјеме преваре, ослабила је снага њенога успјеха. Скипута је образина неваљалцу и показао се у своме пиштавилу, а благодет рада цијени вас свјет.“

Треба примјетити, да ово пишу владини листови, који не смију казати сву истину, па ипак овако пишу.

„Биржевија Вједности“ доносе овај чланак:

„Босанско питање по себи је мајушно, али се разгранало, у догађај прве важности, јер је потрефило Јевропу на болно мјесто и учинило да

јевропска дипломатија и штампа опет поведу ријеч о другом питању огромне важности — о источној питању. Прво питање, нема сумње, скоро ће лећи, али последње још и сад слада у број оних питања којих се и најенергичнији политичари страше дотаћи. Међутим, у њему се догодила у последњем добу њека промјена — промјена, која се још није добро одређено објаснила.

Уједињење италијанско, а још више она неочекивана сила, коју постиже уједињена германска царевина, ушљед срећног успјеха у војни са Французима, произвела је важне измјене у политичком строју јевропском, које по нужди морадоше одјекнути и на стање источнога питања. По нашем мишљењу, скуп догађаја, који створише јединство германско и италијанско, значајно су ускорили кризу коју давно изгледају на јевропском истоку. Да је на истоку стање ствари критично то се не може одрећи и у натој свим увјеравањима, која се труде обилато око мира, након сваког састанка јевропских владара. Ствар се при свем том најерно потура на страну, јер одношаји према источном питању централне јевропске царевине т. ј. Германije нису се још разбистрили. Када се тај одношај опредјели, када се најсилнија војничка држава јевропска сагласи било с Русијом или с Аустријом, или с једном и другом, онда ће морати да наступи одсудан час и за Турску.

Важност слоге међу Германijом и Русијом или Аустријом по источној питању тако је јасна, да би савршено излишно било доказивати је опширније. За сада нам стоји једно, да се у одношајима међу тим трима државама пријећује јако колебање, а Аустрија користиће се наклоношћу Германije, стара се у исто вријеме свима средствима да стече приврженике себи на балканском полуострву. Догађај с Бошњацима поникао је баш из тих мотива а несумљива побједа Аустрије у овом питању подстаје је још више да чини нове покушаје на истоку међу нашим једновјерцима и суплеменицима. И бар што се тиче Србије, а делом и Црне Горе, Аустрија је давно већ отпочела своје мајсторије, а кад и кад испадало јој је за руком да задобије за себе Србију на штету упливу руском. Сљеђујући факти, надамо се, оправдаће ову нашу општу биљешку.

Између пређашње и садашње политике руске, и у опште између политике њене до — и после кримскога рата, само је та разлика, што је пређе она уливисала непосредно, а сада посредно на судбу турске царевине. Париски уговор 1856 г. ставио је, истина, преграду великодушним тежњама Русије, али у исто вријеме он је створио важно стање, корисно за наше интересе: пуштајући Турску да уђе у састав јевропских држава и гарантујући јој владавину, уговор је у исто доба изнио на видик оно основно стање, да исток јевропски мора остати јевропски и да не смије бити ничији до сам свој.

Русија, која је боље од других јевропских држава знала стање ствари у Турској, није могла

ПОДЛИСТАК.

ГРЧКА И ГРЦИ.

Послије смрти султана Мухамеда II, подјармљена и угњетена Грчка бјеше подјелењена у четири различна пашалука. И земља, и вароши и поједине куће и зграде бјеше проглашено својиној Турака. Многи градови бјеху предани појединим главарима турскијем као наследна својина. Велика добра допадоше турскијем дамијама као добра црквена. Многа окружја допадоше турским знатнијим војсковођама, да у њима господаре док су живи, а султану за то да стоје вазда на услузи. Тако је било у цијелој Грчкој, и та отимачина дивљих азијата бјеше законом освештана. Никад и није на свијету није ни један о својач тако дивље и сурово поступао са приватнијем имањем. Сви имућнији Грци постали су једним јединим бруталним актом Мухамеда II. безкућници и просјаци. Само мјестимце оставише Турци по комад од земље пређашњим притјажоцима, па и то са обвезом, да петину дохода дају турскијем чиновницима. На ни то не бијаше доста. Једним актом радишним сви становници грчкијех зеља бјеху проглашени „робовима“.

Сваки Грк, пошто је навршио десету годину плаћао је годишњи данак и тијем сваке године одкупљивао свој живот у „краља краљева“ у Стамболу. Сваки пети син у грчкој породици узимао је на силу те пошто је потурчен и одрастао, увршћиван је у Јаничаре. Харач, порез на главу, био је дукат. Сувише плаћао је свештеник грчки два до четири дуката. Владике плаћали су колико је паша хтјео. О барјаму купио се харач. Ко плати добио је признаницу. На признаници стоји одозго име везираво, доље име чиновника, који харач купи, а у сриједи име и опис онога, који харач плаћа. Ту признаницу морао је свако уз се носити, иначе не само да на ново плаћа, него буде још ужасно и зостављен. Само грчки војници на мору и суку и они те су у седам кула прах чували, нијесу плаћали харач. У прва времена освојења узимали су Турци свако ново рођено дијете грчко, да га потурче и сиреме за Јаничара. За то се догађало, да је многа мајка Грчкиња убијала своје рођено дијете тек што се роди, само да га не да Турцима у руке. А богате Гркиње често су за велико благо куповале турску још необрезану ћецу, да их опет Турцима даду мјесто својих. Ова отмица бјеше законом турскијем одређена, но и мимо тога, као што

прича Миних, Турци су на границама отимали грчку ћецу, да, пошто одрасту у турској вјери, сурову крв њихова племена облагороде.

Но и од ове раје много је несретнији био онај Грк, који у рату допаде турскога робства. Онај Турчин који Хришћанина први дохвати руком постаје његов господар. Заробљени ради и робује све за свога господара. Ако је заробљени син угледне и богате куће, онда га његов господар Турчин мучи свакијем мукама, док га неклоњни да своје родитеље умоли на велики откуп. Ако Јаничар или Татарин не може да употреби заробљенога за своје послове, он га води у Стамбол или коју другу варош турску, те га прода. С тијем роб само мијења свога господара. Кукаван је живот робов. Меса недобије никада да ије, само о празницима и то, ако му који Хришћанин дарује. Кад неради, онда је у тешкијем ланцима. Жене и ђевојке, које Турци заробе, хтјеле нехтјеле, морају да приме турску вјеру, па онда их на пазару продају за харем.

Пошто су покоријем Грцима све узели, оставили су им само вјеру хришћанску, јер им то нијесу могли узети. Неколико цркава оставише им за богослужење, али и то под немилостивијем условом, да старе цркве не смију поправљати ни

да вјерује у препорођај османске царевине, а Јевропа након њекошко година, док Турска чини сама над собом разне експерименте, мора доћи до убјеђења, да се ријешење источнога питања може свршити само ослобођењем хришћанских племена и образовањем малих хришћанских држава. У том процесу преобразовања источног, Србији и Црној Гори по нужди падала је у дио по превасходству знатна улога. Ако Србија и Црна Гора, с Босном, Херцеговином и Старом Србијом састави једну српску државу, онда ће се дакле уједињење с Бугарском и провинцијама, које се промичу Ђурђијанској, (Грузији, ваљда Грчкој?) свршити само по себи.

Према томе појамно је, да је и Русија и Аустрија особити значај давала одношајима својим према Србији и Црној Гори, и да степен њиховога уплива на те кнежевине може у опште да служи као мјерило њиховога уплива на све Хришћане у Турској. У последње доба показало се, да су се традиционални пријатељски одношаји Русије према Србији знатно измјенили, али, напротив, да су одношаји њени према Црној Гори узели на себе карактер највећег повјерења и пријатељства. Виђење нашега цара са кнезом црногорским на бечкој изложби, страна преса не сматра као случајност. Пошта и необична љубављивост која се узкивала од стране аустријскога двора према кнезу Николи тицала се више Русије, него Црне Горе. А околност, што кнез Милан није дошао на изложбу у исто вријеме и у опште што је избјегавао да се састане са кнезом црногорским, такође није било без значаја, и тумачи се одношај у коме је стојала Србија према Црној Гори а још више према Русији.

Њешто мало раније, одношаји међу Србијом и Русијом били су врло затегнути. То је било за времена регенства, када се у Пешти водило процес противу кнеза Карађорђевића, и када се биоградски кабинет јако зближио са Аустро-Угарском, а у многим приликама био на руци пештанској влади противу народњака у Војводини и Хрватској. У то исто вријеме били су и одношаји међу Русијом и Аустријом запети, особито због шовинизма мађарске владе, која је желела војну противу Русије; у таким околностима, Русији, разумије се, није се могло допадати зближење међу биоградском и пештанском владом. Али то зближење није трајало дуго.

Српска политика пође другим путем, када највиши суд у Пешти ослободи кнеза Карађорђевића, који је оптужен био као саучесник у убијству кнеза Михајла. Регенство се убједило, да се на Аустрију не може ослопити за своје планове. Регент Блазнавац допрати младога кнеза у Ливадију. Од тог доба, одношаји према Аустрији посташе запети. Приликом светковине пунољетства кнеза Милана, угарска влада забрани угарским Србима, који хиљадама похиташе на ту светковину, прелазак у Биоград, а њеки од њих који одоше на светковину морадоше доцније да одговарају због здравица, које у Биограду говорише.

нове градити. Жалосно стање тијех црква овако описује један писац из прошлога вијека: „Грчка црква изгледа као једна колибга у гори, према величанственим и богатим црквама у папиној држави, које споља и пизутра приличе царскијем палатама“.

Султан Селим, оцоубица, који је г. 1514 у ејубској цанији опасао Османов маџ, био је један пут одлучно у своме фанатизму, да разори све цркве грчке. Што је Мохамед II оставио Грцима њихове владике, то је учинио само из сопственог интереса да се поклати. Они су служили султану у томе, што су морали држати ред у провинцијама и сами стојати као јемци за безусловну послушност раје. За најмањи покрет били су одговорни владике. Сваки који је патријархом или владиком постао, морао је поћи у Стамбол, да се поклати султану. Тад би му падиша предао кафтан, почасна хаљина од бијеле свиле, коња и штаку, с овим ријечима: „Султан предаје твојој брзи свој грчки народ, своје робове, и поставља те главом закона њихова. Буди вјеран и старај се, да су послушни господару своме“. И тешко њему ако не послуша овај наук и ненаучи „робове“, да су сљивепо послушни господару своме. Он би одмах био збачен, кажњен, прогнао

Та занетост још се увећа, када због управо ништирање њеке, параброди аустријског дунавског друштва престаше да пристају уз српску обалу; тада се готово прекиде сваки сношај међу Аустријом и Србијом.

Али за мало па се прекиде и пријатељство с Русијом због питања о малом Зворнику. Србија се жалила, како је њу Русија у тој ствари оставила судбина на вољу, а Русија је, са своје стране опет тврдила, да је Србија у том питању поступила самовољно.

Ново сближење Србије са Аустријом сљедовало је кад се покренуло питање о српској железници. Њекадашњи српски регент у Србији а садашњи министар спољних послова — Ристић, изнесе као девизу за своју политику „супремност материјалних интереса“ и пође у Беч, да лично утврди пријатељске одношаје са сусједном државом у интересу општности тију материјалних интереса. Резултат тога пута био је повољан, а посјета кнеза Милана на бечкој изложби ваљало је да буде израз тих пријатељских одношаја према Аустрији.

Ма да се та колебања у политици Србије и могу оправдати њеним положајем и стањем, али Русији се она нису могла показати другчије, већ као званичност и не могу да јој улију особито повјерење за случај када наступе случајности од сваке руке које су неизбјежне при фактичном ријешењу источног питања, било у једном или другом правцу. Русија се вазда, мање више могла да узда и нада до сада а и од сада у другу српску кнежевину, — јуначку Црну Гору, али о њој и њезиној улози у источном питању, ми ћемо проговорити у другом чланку“.

Д О П И С И.

КОТОР, 3. Новембра. — Доста је писано у вашем јуначком листу о которским опћинским изборима, који су се вршили 23. 25. и 26. Јулија т. г.

Познато је вама како је противна странка устала с којекаквим измишљотинама и неумјестним протестима, неби ли само свршене изборе уништили.

Познато је свакоме шта су радили наши противници оном пригодом; скупљали потписе, шиљали мноштво писама својим садруговима, па и високој влади у Задар и у Беч, за моћи успјети у грешној својој намери; они се нијесу стиђели поднијети гадне и лажне потворе против начелника г. Бјеладиновића и још њека лица, овдашњем суду, с намјером једином еда би их криминално могли под осуду ставити.

Но узалуд им сав труд — протести им не помогоше — правда је побједила, влада је припознала законито свршени чин, и ето данас стиже нам глас да су избори потврђени.

Пошто су дакче избори од владе одобрени, то за мало дана сљедоваће избор начелника, и приједника, т. ј. опћинско управитељство, које

и мучен. И стање владика било је јадно. Живили су сиромашки. Без допуштења великога везира није смио патријарх никада оставити своју варош, па и у тој случају морао би добро потплатити везира.

Истина патријарх је имао годишње 40.000 талира прихода. Али половину тога морао је дати султану у име данка, а од осталог знатан дио за светковање барјама турског. Осим тога имао је да даје пашама скупцејене дарове. Шта му дакле остајаше послје свега тога? Једва толико да сиромашки живи.

Такво стање народа грчкога било је за пуна четири вијека, и никада се мијењало није. Лијена, весела Грчка својом класичном образованошћу, постала је на једном ужасна тавница, у којој ни могао наћи само Грка робова и Турака господара. Четири стотине година дивљи Азијет ужасно је газио и пустошио њу. Ово казујем по списима једнога архимандрита патријарха цариградског од г. 1737 *).

Разумије се да је под таквијем нечовјечнијем притиском изчезла са благостањем и просвјетом у народу грчком. Кад су азијатски варвари освоји-

по закону право имају бирати, међу себе они 36 изабрани лица.

Сад је на реду главни посао, кога ће опћинско предсједништво на крмилу своје опћине поставити, ту треба да се добро размисли, и одговоре оном повјерењу што су им бирачи уједилили.

Ваља пазити да у опћинској управи уђу људи, од правог посла. Йди који добро познају потребе и нужде нашега мјеста; али и такви људи, који имају снаге да наше пегоље лијече, каји неће презати од сваког противног вјетра. Даље треба бирати љубитеље свога народа, да им корист народња на срцу лежи, који мало обећавају а доста раде — далеко од себични лишемјерни и гордељиви људи, јер такви више су нам на штету него на корист; но бирајте људе који ће се примити те почаст, не ради њеке славе, или због које друге сврхе, него једино који желе да буду на понос и корист онијех које представљају.

Досадашњи наш начелник г. Спиро Бјеладиновић, он се и до сад показао вриједан и ревностан свога посла, имали смо прилику искусити га за вријеме досадашње своје тригодишње управе — он заслужује да стоји на крмилу и нове опћине; који увјерени смо да ће и бити опет на ново за начелника изабран; само толико препоручује се да се добро пази, која ће лица за приједнике изабрана бити, јер узалуд сва ревност начелника пошто нема помоћи од осталих другова који састављају опћинску управу; јер то смо добро искусили и при старој опћини код њеких!..

За то, сложено браћо вијећници, радите о користи и напредку наше опћине, како ћемо моћи у сваком погледу напредовати, и достојно мјесто заузети.

(У.) ТРСТ, 3. Новембра. — (О босанској ствари. — Промјена владе у Србији. — Гласови с истока. — Различито.)

Босанска ствар, и ако је само домаћи значај на себи имала, ипак је главно дипломатији бриге задала; и данас кад је ствар свршена, т. ј. кад се Аустрија с Турском нагодила, дува се у стари дипломатски рог: *ди се мир на истоку повратио*, и да сад за сад цариградском безкућнику, — никаква опасност не пријети. Аустрија мисли, да је сиротињи раји Бог зна — какве услуге учинила, што је ову ствар тако ријешила, да се и Хришћани што користе. Да Турска, било из сопственог нагона, или чијим упливом — у босанској ствари Аустро-Мађарску и њезине консуле недодирну, и она бојећи се, особито Русије, да ће јој се светити, што је Аустро-Мађарска вазда код таки прилика Турској доказивала, да руски агенти, рубље, консули, и панславистичка агитација таке сукобе и немире изазиве и т. д. морала је на сриједу изаћи и бранити се, и код те прилике, показа се невиност страдајућих Срба, те Турска иначе поступити није могла, и попуштала је. Добро обавјештени

и Цариград, образованост грчка била је као у Италијана. Језик Омиров живио је још и послје хиљада година, када је Ана Комненова писала историју крстоноснијех ратова у истом језику. Послје неколико вјекова тога ужасног притиска остало је само њешто трага од оне образованости и то у манастирима. У народу самоме угасила се просвјета као и индустрија његова која је јако цвјетала. У првом вијеку турске власти обраћени су у пустош и многобројни виногради племените Јеладе, коју Тукидид њекада с правом називаше „поносом људске образованости“. „Стање грчкога народа тако је остало“, вели Грим четири вијека и народ, који смо због његовога развића научили поштовати као приу у свијету, у којег се језику прва знаанствени појмови јасно развили, те их сви доцнији народи насљедише, тај исти народ у својим јадима, у овојим патњама, у мучеништву своме, показује се исто тако јуначан и велик као и у времену своје славе у своме законодавству, војевању, философији и мјесништву. Он је трпио као ни један други народ на свијету“.

(Свршиће се).

*) Путовање по југоистоку од Т. Грима. Берлин 1855.